legal relations concerning military property can be classified based on the criteria of their relation to the administrative and legal regime of military property. According to this criterion, the following types are distinguished: administrative and legal relations concerning the registration and write-off of military property in the Armed Forces of Ukraine; administrative and legal relations concerning the military property inventory in the Armed Forces of Ukraine; administrative and legal relations regarding the alienation of military property in the Armed Forces of Ukraine; administrative and legal relations regarding the utilization of military property in the Armed Forces of Ukraine. The main difficulties that arise in the field of military property management, which are related to the "human factor" and in general lead to two scenarios: 1) unequal distribution of property by higher-level governing bodies; 2) insufficient quality of performance of their duties by some officials, and better – by others. It is proposed to resolve such difficulties by reviewing the process of selecting candidates for positions with a high level of liability; development of advisers and manuals for materially responsible officers, periodic organization of trainings for them to improve the efficiency of military property management, and transfer quantitative, qualitative and timely control over such property into automated management systems.

Keywords: administrative and legal relations, military property, subjects, objects, content.

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.59-62>

Р. Копач, офіцер юрид. служби,
Повітряне командування "Схід" ПС ЗС України, Дніпро, Україна
kopachroman@i.ua
ORCID ID 0000-0001-5892-6293,
І. Остапенко, канд. юрид. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
innessa_ostapenko@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-1162-5754

ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ ВИПЛАТИ СЕРЕДНЬОГО РОЗМІРУ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ НА ПІДСТАВІ РІШЕННЯ СУДУ

Проаналізовано проблемні питання щодо виплати грошового забезпечення військовослужбовцям при порушенні строку обов'язкових соціальних виплат при звільненні. Визначено, що протягом 2018–2020 років спостерігається практика застосування норм трудового законодавства України щодо стягнення з військових частин ЗСУ середнього розміру грошового забезпечення за час затримки повного розрахунку військовослужбовця при звільненні з військової служби. Зауважено, що такий стан справ чинить надмірний фінансовий тиск на оборонний бюджет держави, а тому необхідно уточнити правомірності застосування норми трудового законодавства на військовослужбовців у частині виплати середнього розміру грошового забезпечення за час затримки розрахунку при звільненні з військової служби. Обґрунтовано, що норми спеціального законодавства мають виключну перевагу над нормами трудового законодавства у питаннях вирішення спорів щодо повного розрахунку військовослужбовців при звільненні з військової служби. Акцентовано увагу на тому, що практика Європейського суду з прав людини стосовно виплати середнього заробітку окремим громадянам України за час затримки розрахунку при звільненні неоднозначна. Виявлено, що на нормативно-правовому рівні відсутній порядок розрахунку середнього розміру грошового забезпечення. Зазначено, що застосування аналогії порядку обчислення середнього заробітку працівникам технічно неможливе з огляду на те, що структура грошового забезпечення військовослужбовців та його економічна сутність відмінна від структури і природи заробітної плати працівників. Запропоновано як напрям подальших наукових досліджень опрацювати компромісний механізм у системі спеціального законодавства щодо посилення відповідальності посадових осіб військових частин ЗСУ за несвоєчасний і неповний розрахунок військовослужбовців при звільненні з військової служби.

Ключові слова: середньомісячне грошове забезпечення, середній заробіток, розрахунок при звільненні, законність виплати, відшкодування за час затримки розрахунку при звільненні, норми трудового та спеціального законодавства.

Постановка проблеми. Судова практика 2018–2020 рр. стосовно порушення прав громадян України, пов'язаних з проходженням військової служби, зокрема, не виплата під час проходження військової служби індексації та грошової компенсації за невикористані дні щорічної додаткової відпустки учасникам бойових дій свідчить про системний характер цієї проблеми. Неврегульованість прогалин у чинному законодавстві у сфері соціального захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей спричиняє велике навантаження на Державний бюджет України. Актуальність теми дослідження полягає в законодавчій неврегульованості механізму захисту військовослужбовцями своїх прав у зв'язку із несвоєчасним розрахунком при звільненні з військової служби.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання захисту військовослужбовцями своїх прав у судовому порядку були в центрі уваги багатьох практиків та дослідників. Зокрема, Б. Шамрай [1] акцентує увагу на створенні військового суду як дієвого органу гарантування прав і свобод військовослужбовців. О. Скиба [2] висвітлює законодавчу неврегульованість механізму грошової компенсації за невикористані дні додаткової відпустки військовослужбовцями-учасниками бойових дій, що змушує останніх звертатися після звільнення з військової служби за реалізацією своїх прав до суду. Однак за-

лишається не дослідженим аспект правомірності застосування трудового законодавства щодо виплати середнього розміру грошового забезпечення за час затримки розрахунку при звільненні військовослужбовців ЗСУ та порядку реалізації цієї норми.

Метою статті є визначення правомірності застосування трудового законодавства щодо виплати середнього розміру грошового забезпечення за час затримки розрахунку при звільненні військовослужбовцям ЗСУ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із частиною другою статті 19 Конституції України [3] органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Відповідно до статті 1 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20 грудня 1991 року №2011-ХІІ (далі – Закон №2011-ХІІ) [4], соціальний захист військовослужбовців – діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі.

Згідно із частинами 2, 3 статті 9 Закону №2011-XII до складу грошового забезпечення входять посадовий оклад, оклад за військовим званням; щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія); одноразові додаткові види грошового забезпечення та індексація грошового забезпечення.

Указом Президента України від 10 грудня 2008 року №1153/2008 затверджено Положення про проходження громадянами України військової служби у ЗСУ [5], яким визначається порядок проходження громадянами України військової служби у ЗСУ та регулюються питання, пов'язані з проходженням такої служби під час виконання громадянами військового обов'язку в запасі. У силу приписів пункту 242 зазначеного Положення після надходження до військової частини письмового повідомлення про звільнення військовослужбовця з військової служби або після видання наказу командира (начальника) військової частини про звільнення військовослужбовця повинен здати в установлені строки посаду та підлягає розрахунку, виключенню зі списків особового складу військової частини і направленню на військовий облік до районного (міського) військового комісаріату за вибраним місцем проживання. Особи, звільнені з військової служби, зобов'язані у п'ятиденний строк прибути до районних (міських) військових комісаріатів для взяття на військовий облік. Особа, звільнена з військової служби, на день виключення зі списків особового складу військової частини має бути повністю забезпечена грошовим, продовольчим і речовим забезпеченням. Військовослужбовець до проведення з ним усіх необхідних розрахунків не виключається без його згоди зі списків особового складу військової частини.

Слід зазначити, що вказаним Положенням №1153/2008 не врегульовано порядок відшкодування за час затримки розрахунку при звільненні військовослужбовця. Відповідно до статті 116 Кодексу законів про працю України [6] при звільненні працівника виплата всіх сум, що належать йому від підприємства, установи, організації, провадиться в день звільнення. Якщо працівник в день звільнення не працював, то зазначені суми мають бути виплачені не пізніше наступного дня після пред'явлення звільненим працівником вимоги про розрахунок.

Про нараховані суми, належні працівникові при звільненні, власник або уповноважений ним орган повинен письмово повідомити працівника перед виплатою зазначених сум. У разі спору про розмір сум, належних працівникові при звільненні, власник або уповноважений ним орган в усякому випадку повинен у зазначений у цій статті строк виплатити не оспорювану ним суму.

Відповідно до статті 117 Кодексу законів про працю України в разі невиклати з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в статті 116 Кодексу законів про працю України, за відсутності спору про їхній розмір підприємство, установа, організація мають виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку. За наявності спору про розміри належних звільненому працівникові сум власник або уповноважений ним орган повинен сплатити зазначене в цій статті відшкодування в тому разі, коли спір вирішено на користь працівника. Якщо спір вирішено на користь працівника частково, то розмір відшкодування за час затримки визначає орган, який виносить рішення по суті спору.

Як вбачається з вищенаведених правових норм, необхідними складовими частинами настання відповідальності за затримку розрахунку при звільненні є наявність

належних звільненому працівникові сум при звільненні та вина роботодавця за невиклату (несвоєчасну виплату) працівникові цих сум. Тобто для застосування до роботодавця відповідальності, передбаченої статтями 116-117 Кодексу законів про працю України, необхідним є встановлення обставин невиклати працівникові на час звільнення всіх належних сум.

Верховний Суд України в постанові від 15 вересня 2015 року по справі № 21-1765а15 [7] вказав на те, що обов'язок роботодавця щодо виплати середнього заробітку на час затримки розрахунку при звільненні настає за умови невиклати з його вини належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені у статті 116 Кодексу законів про працю України. Тобто підставою відповідальності власника або уповноваженого ним органу є склад правопорушення, який включає два юридичні факти – порушення строків розрахунку при звільненні та вина власника чи уповноваженого ним органу.

Проте обов'язково слід звертати увагу, що у випадку, коли звільнення з військової служби відбулося без будь-яких зауважень з боку військовослужбовця, то і спорів щодо сум та вимога військовослужбовця про виплату середнього заробітку є необґрунтованою, адже загальним правилом пріоритетними є норми спеціального законодавства, а трудове законодавство підлягає застосуванню у випадках, якщо нормами спеціального законодавства не врегульовано спірні правовідносини, або, коли про це йдеться у спеціальному законі. Окрім того, вказані висновки узгоджуються з позицією Верховного Суду у постанові від 27.12.2019 у справі №524/5365/16-а [8].

Також відповідно до практики Європейського суду з прав людини у справі "Меньшакова проти України" (заява № 377/02) [9] Європейський суд з прав людини у своєму рішенні від 08 квітня 2010 року зазначив, що, незважаючи на відмінності в результатах проваджень проти СМЗ та СМСК, виявляється, що доводи заявниці не було прийнято судами. Зокрема, рішення суду від 15 червня 1999 року та 26 листопада 2003 року щодо відмови в задоволенні позовних вимог заявниці ґрунтувалися на тому, що компенсація за затримку виплати заробітної плати відповідно до статті 117 Кодексу законів про працю могла вимагатись заявницею лише за період до присудження заборгованості із заробітної плати рішенням від 8 липня 1997 року та 25 травня 1998 року, та тримісячний строк для вчинення процесуальних дій розпочався з цих дат. Із прийняттям цих рішень статті 116 та 117 Кодексу законів про працю України більше не застосовуються у справі заявниці, а зобов'язання колишніх роботодавців виплатити заборгованість із заробітної плати та компенсацію було замінено на зобов'язання виконати судові рішення на користь заявниці, що не регулюється матеріальними нормами трудового права.

У зв'язку з вищенаведеним застосування процесуальних обмежень у справі заявниці значною мірою залежало від тлумачень матеріальних норм Кодексу законів про працю України. У зв'язку з цим відповідно до статті 117 Кодексу законів про працю України, за відсутності спору щодо суми заборгованості із заробітної плати, звільнені працівники мають право на компенсацію за несвоєчасну виплату такої заборгованості за період фактичного розрахунку (Ч. I; Ст. 117), а за наявності спору про розміри сум заборгованості із заробітної плати компенсація мала б бути виплачена, якщо спір вирішено на користь працівника (Ч. II; Ст. 117).

Особливу увагу слід звернути на те, що частина друга статті 117 Кодексу законів про працю України, яка встановлює право на отримання компенсації у випадку постановлення судом рішення щодо суми такої заборгованості та застосовна у справі заявниці, не передбачає

виплати компенсації за період до фактичного розрахунку по заборгованості, на відміну від частини першої статті 117 Кодексу законів про працю України. Таким чином, немає обґрунтованих підстав стверджувати, що ці положення передбачають право на отримання компенсації за затримку виплати заробітної плати, що спостерігається після того, як її сума була встановлена судом. З огляду на тлумачення судами відповідного національного законодавства у справі заявниці, Суд вважає, що вимоги заявниці щодо компенсації за період з 8 липня 1997 по 18 березня 1999 року не мають жодного правового підґрунтя. Зокрема, стаття 117 Кодексу законів про працю України не могла бути розтлумачена як така, що встановлює право на отримання компенсації за затримку виплати заробітної плати, що відбулося після того, як вона була присуджена заявниці за рішенням суду. Таким чином, і Європейський суд з прав людини підтвердив аналогічну позицію.

У свою чергу, технічно не врегульовано порядок реалізації виплати середнього розміру грошового забезпечення за час затримки розрахунку при звільненні військовослужбовцям Збройних Сил України. Зокрема, у діючій постанові Кабінету Міністрів України №100 [10] міститься структура заробітку працівника для обчислення середнього розміру, яка не відповідає структурі грошового забезпечення, визначеної законодавством.

Висновки. Виходячи із вищевикладеного, слід зробити висновок, що за умови відсутності спору військовослужбовця з військовою частиною на момент звільнення у несвоєчасному розрахунку, у подальшому позовні вимоги будуть вважатись безпідставними та необґрунтованими, адже норми спеціального законодавства мають виключну перевагу над нормами трудового законодавства у питаннях вирішення спорів щодо повного розрахунку військовослужбовців при звільненні з військової служби. У свою чергу, на нормативно-правовому рівні відсутній порядок розрахунку середнього розміру грошового забезпечення, а тому застосування аналогії порядку обчислення середнього заробітку працівникам технічно неможливе з огляду на те, що структура грошового забезпечення військовослужбовців та його економічна сутність відмінна від структури і природи заробітної плати працівників. На нашу думку, застосування трудового законодавства щодо виплати середнього розміру грошового забезпечення за час затримки розрахунку при звільненні військовослужбовцям Збройних Сил України є неправомірним з огляду на відсутність дієвого інструментарію щодо гарантування своєчасності і повноти розрахунку військовослужбовців при звільненні з військової служби у нормах профільного Закону №2011-XII і нормативно-правової регламентації механізму обчислення середнього розміру грошового забезпечення.

Перспективи подальших наукових досліджень. У подальшому слід опрацювати компромісний механізм у системі спеціального законодавства щодо посилення відповідальності посадових осіб військових частин Збройних Сил України за несвоєчасний і неповний розрахунок військовослужбовців при звільненні з військової служби. Питання щодо виплати середнього розміру грошового забезпечення військовослужбовцям за порушення їхніх прав при звільненні слід унормувати в законодавстві про соціальний і правовий захист військовослужбовців та розробити детальний механізм його розрахунку.

Список використаної літератури

1. Шамрай Б. М. Роль судових органів у гарантуванні прав і свобод військовослужбовців та підтриманні правопорядку в Збройних силах та інших військових формуваннях України : тези доп. / Б. М. Шамрай // XV Міжнар. наук.-практ. конф. "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє". – Київ : ВІКНУ, 2019. – С. 87–91.
2. Скиба О. С. Проблема правового регулювання надання додаткової відпустки із збереженням заробітної плати тривалістю 14 календарних днів учасникам бойових дій : тези доп. / О. С. Скиба // XIV Міжнар. наук.-практ. конф. "Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє". – Київ : ВІКНУ, 2018. – С. 353–354.
3. Конституція України : Закон України від 28 чер. 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення 03.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.02.2021).
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-XII. Дата оновлення 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2011-12> (дата звернення 05.02.2021).
5. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України від 10 груд. 2008 р. № 1153/2008. Дата оновлення 03.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (дата звернення 05.02.2021).
6. Кодекс законів про працю України : Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. Дата оновлення 03.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 05.02.2021).
7. Постанова Верховного Суду України від 15 вер. 2015 р. у справі № 21-1765а15. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS150926.html (дата звернення 05.02.2021).
8. Практика Європейського суду з прав людини у справі "Меньшакіна проти України" (заява № 377/02) : Європейський суд з прав людини у своєму рішенні від 08 квіт. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_766#Text (дата звернення 05.02.2021).
9. Постанова Верховного Суду України від 27 груд. 2019 р. у справі № 524/5365/16-а. URL: <http://iportal.com.ua/doc.php?regnum=86717797&red=10000328541e7ae79286c3b2f4d2e3ec758976&d=5> (дата звернення 05.02.2021).
10. Порядок обчислення середньої заробітної плати : постанова Кабінету Міністрів України від 8 лют. 1995 р. № 100. Дата оновлення 09.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text> (дата звернення 05.02.2021).

References

1. Shamrai B. (2019). The role of judicial bodies in guaranteeing the rights and freedoms of servicemen and maintaining law and order in the Armed Forces and other military formations of Ukraine. Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference "Military Education and Science: Present and Future". pp. 87–91.
2. Skyba O. (2018). The problem of legal regulation of granting additional leave with the preservation of wages for 14 calendar days to combatants. Abstracts of the XIV International Scientific and Practical Conference "Military Education and Science: Present and Future". pp. 353–354.
3. Constitution of Ukraine. Law of Ukraine № 254k/96-BP (1996, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. On social and legal protection of servicemen and members of their families. Law of Ukraine № 2011-XII (1991, December 20). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2011-12>.
5. Regulations on citizens of Ukraine serving in the Armed Forces of Ukraine. Decree of the President of Ukraine № 1153/2008 (2008, December 10). Retrieved <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>.
6. Labor Code of Ukraine. Law of Ukraine № 322-VIII (1971, December 10). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
7. The Decree of the Supreme Court in the case № 21-1765a15 (2015, September 15). Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS150926.html.
8. The case law of the European Court of Human Rights in Menshakova v. Ukraine (application no. 377/02). The European Court of Human Rights in its judgment (2010). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_766#Text.
9. The Decree of the Supreme Court in the case № 524/5365/16-a (2019, December 27). Retrieved from <http://iportal.com.ua/doc.php?regnum=86717797&red=10000328541e7ae79286c3b2f4d2e3ec758976&d=5>.
10. Procedure for calculating the average salary. The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 100 (1995, February 8). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text>.

Надійшла до редколегії 08.02.21

R. Kopach, Legal Service Officer
Air command "East", Air Force, Armed Forces of Ukraine, Dnipro, Ukraine
kopachroman@i.ua
ORCID ID 0000-0001-5892-6293,
I. Ostapenko, PhD of Judicial Sci.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
innessa_ostapenko@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-1162-5754

LEGAL ASPECT OF PAYMENT OF THE AVERAGE AMOUNT OF CASH SUPPLY TO MILITARY SERVANTS ON THE BASIS OF A COURT DECISION

The article analyzes the problematic issues regarding the payment of cash benefits to servicemen in case of violation of the term of obligatory social benefits upon dismissal. It is determined that during 2018–2020 there is a practice of applying the norms of labor legislation of Ukraine to recover from the military units of the Armed Forces of Ukraine the average amount of cash during the delay of full payment of a serviceman upon discharge from military service. It is noted that this state of affairs puts excessive financial pressure on the state defense budget, and therefore it is necessary to clarify the legitimacy of the application of labor legislation to servicemen in terms of payment of the average amount of cash for the delay in discharge from military service. It is substantiated that the norms of special legislation have an exclusive advantage over the norms of labor legislation in resolving disputes concerning the full calculation of servicemen upon discharge from military service. Emphasis is placed on the fact that the practice of the European Court of Human Rights regarding the payment of average earnings to individual citizens of Ukraine during the delay in payment upon dismissal is ambiguous. It was found that at the regulatory level there is no procedure for calculating the average amount of cash collateral. It is noted that the application of the analogy of the procedure for calculating the average salary of employees is technically impossible given that the structure of monetary support of servicemen and its economic essence is different from the structure and nature of wages. It is proposed as a direction of further research to develop a compromise mechanism in the system of special legislation to strengthen the responsibility of officials of military units of the Armed Forces of Ukraine for late and incomplete payment of servicemen upon discharge from military service.

Keywords: average monthly cash security, average earnings, settlement upon dismissal, legality of payment, compensation for delay in settlement upon dismissal, norms of labor and special legislation.

УДК 342.951: 343.2/.7

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.62-66>

Д. Севост'яненко, ад'юнкт наук.-організац. від-ня Військового інституту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
sevastianenko@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-5443-4179

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЧОРНОГО ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Здійснено науково-правове дослідження деяких аспектів правового регулювання чорного експорту товарів військового призначення та подвійного використання, а також чинного законодавства у відповідній сфері, на підставі аналізу сучасних поглядів вчених щодо визначення понять: "тіньовий ринок товарів військового призначення та подвійного використання", "чорний експорт товарів військового призначення та подвійного використання", "сірий експорт товарів військового призначення та подвійного використання". Встановлено, що процес контрабанди не є тотальним процесом чорного експорту товарів військового призначення та подвійного використання, оскільки перелік її предметів, що визначений диспозицією статті 201 Кримінального кодексу України, значно менший від досліджуваного переліку об'єктів та переліку, передбаченого Порядком здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затвердженом Постановою Кабінету міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807, а також Порядком здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затвердженом Постановою Кабінету міністрів України від 28 січня 2004 р. № 86. Наведено статті Кримінального кодексу України, за якими можуть бути кваліфіковані діяння під час здійснення досліджуваного процесу, а також запропоновано шляхи вдосконалення існуючого законодавства через внесення змін до статті 333 Кримінального кодексу України, що дозволить посилити покарання за вчинені діяння досліджуваного процесу в умовах особливого періоду та воєнного стану. Обґрунтовано необхідність подальших наукових розвідок у сфері правового регулювання тіньових ринків товарів військового призначення та подвійного використання. Варто зосередити увагу на питаннях сірого експорту, що дозволить сформувати цілісну картину щодо тіньових ринків товарів військового призначення та подвійного використання і сформувати єдину концепцію їхнього викорінення.

Ключові слова: військово-технічне співробітництво, товари військового призначення та подвійного використання, чорний експорт, контрабанда, експортний контроль.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших факторів міжнародного миру та безпеки є унормування та обмеження імпорту та експорту товарів військового призначення та подвійного використання заради недопущення отримання зазначеної продукції міжнародними терористичними та злочинними організаціями, квазідержавними утвореннями, а також державами, що є об'єктами певних міжнародних санкцій. Проте, незважаючи на існуючі обмеження, зазначені кінцеві споживачі такої продукції знаходять шляхи її отримання завдяки існуванню так званого чорного експорту. Зважаючи на це, а також на необхідність покращення іміджу України у світі, варто дослідити аспекти вітчизняного правового регулювання такої діяльності, а також запропонувати шляхи його вдосконалення.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження ґрунтувалось на праці авторів І. Чепкова, В. Зубарева,

В. Смірнова, А. Гупало, В. Бегми, О. Свергунова та О. Зубарева "Військово-технічне співробітництво в системі забезпечення воєнної безпеки держави", які звернули увагу на існуючу проблему чорного експорту. Під час опрацювання статті було досліджено діюче законодавство, а також повідомлення засобів масової інформації, що дозволило сформувати уявлення про існуючу проблематику.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні вітчизняного правового регулювання чорного експорту товарів військового призначення та подвійного використання і формуванні пропозицій вдосконалення такого регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Геополітична структура світу першої чверті XXI ст. характеризується помірною усталеністю відносин між держа-